

การจัดการศึกษาตามความสามารถ-จากแนวคิดสู่การดำเนินงาน

(Competency-Based Education Implementation)

ดร. ชัชวรินทร์ ชวนวัน ข้าราชการบำนาญ สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา, 2564

.....

แนวคิดการจัดการศึกษาตามความสามารถ (Competency-Based Education) ได้กำเนิดขึ้นในอเมริกา ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ.1990 และแพร่หลายไปสู่ประเทศต่างๆ ทั้งในยุโรป เอเชียและประเทศอื่นๆ ท่ามกลางสถานการณ์และวิกฤตการณ์มากมายของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่าโลก VUCA ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาปัจจุบันที่เราได้เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในชีวิตส่วนตัวและอาชีพ การเรียนรู้ตามความสามารถเพื่อเตรียมผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการเผชิญกับความท้าทายที่จะเกิดขึ้น สำหรับประเทศเราความสนใจ ต้นตัว หรือกระตือรือร้นในการนำแนวคิดการจัดการศึกษาตามความสามารถดังกล่าวมาสู่การดำเนินการจัดการศึกษายังคงมีน้อยมาก จะเห็นได้จากข่าวคราวความเคลื่อนไหวเรื่องนี้มีน้อยหลังจากมีการปรับเปลี่ยนระดับบริหาร ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงหลักที่รับผิดชอบหรือหน่วยงานระดับกรมที่เกี่ยวข้องทั้งระดับพื้นฐานและอุดมศึกษา ซึ่งก่อนหน้านี้มีความเคลื่อนไหวเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสมรรถนะอยู่บ้างแต่ก็กลับเงียบหายไป ทำให้ย้อนกลับไปนึกถึงคำกล่าวที่เคยมีการพูดถึงกันมาตั้งแต่อดีตว่า การศึกษาบ้านเราตามหลังกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วอยู่ประมาณ 30 ปี แต่ลองๆ คำนวณตัวเลขดูคร่าวๆ แล้ว อาจถึง 40-50 ปี หรือจะเป็นจริงอย่างที่เคยกล่าวกันมา

ข้อเขียนต่อไปนี้ ผู้เขียนจึงจะนำแนวคิดและแนวทางการจัดการศึกษาตามความสามารถมานำเสนออีกครั้ง เพื่ออาจเป็นประโยชน์ในการเห็นความสำคัญของผู้มีอำนาจและหันมาให้การสนับสนุนการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามความสามารถที่กำลังดำเนินอยู่ให้เป็นรูปธรรมได้บ้าง เพียงแค่หวังว่าระยะห่างของเรากับประเทศเพื่อนบ้านจะน้อยลงสักนิดและส่งผลให้เราสามารถวิ่งตามทันกระแสโลกด้านการศึกษา โดยจะวิเคราะห์จากแนวคิดไปสู่การดำเนินงานที่เน้นกระบวนการดำเนินงานจัดการศึกษาตามความสามารถขององค์กรและหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดการศึกษาตามความสามารถหรือการเรียนรู้ตามความสามารถ

การจัดการศึกษาตามความสามารถ หรือ การเรียนรู้ตามความสามารถ (Competency-based Learning /Training : CBL/CBT) เป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือมีทักษะ ความสามารถจากการฝึกอบรมพัฒนาในวิธีการต่างๆ และนำไปสู่การใช้ในบริบทการดำเนินชีวิตของตน ทั้งนี้ ทั้งการเรียนรู้แบบ CBLหรือ CBT ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนมีการเรียนรู้ ทำงานและประสบความสำเร็จในโลก

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์แนวคิดจาก **ลักษณะและองค์ประกอบหลัก** การจัดการศึกษาตามความสามารถ 5 ประการ ดังนี้

องค์ประกอบระบบ CBE

1. ผู้เรียนแสดงออกถึงความเชี่ยวชาญ และ มีความก้าวหน้าไปสู่ส่วนหนึ่งของหลักสูตรหรือหลักสูตรอื่น โดยไม่ได้ขึ้นกับตารางเวลา

2. ทักษะที่จำเป็น (ความสามารถ) ที่ต้องการให้ผู้เรียนพัฒนา ประกอบด้วยผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ชัดเจนสามารถวัดได้และถ่ายโอนได้ ซึ่งช่วยเพิ่มพลังความสามารถแก่นักเรียน

3. การประเมินความสามารถเป็นประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบวกที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

แนวทางการดำเนินงานพัฒนาระบบ CBE

(หน่วยงาน/สถานศึกษา ควรทำอะไร)

1.1 กำหนดกรอบความสามารถ (ความเชี่ยวชาญ) ที่ผู้เรียนจะต้องมี (ได้แก่ กรอบสมรรถนะ/โมเดลสมรรถนะผู้เรียน ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์)

1.2 ใช้กรอบสมรรถนะที่กำหนด ไปสู่หลักสูตรสมรรถนะ (นั่นคือ การพัฒนาหลักสูตรสมรรถนะ-Competency-Based Curriculum)

1.3 จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการเข้าเรียน โดยไม่ยึดตารางเวลาชั้นเรียน (เปลี่ยนจากระบบเดิมที่ยึดตารางเวลา เรียนตามเวลา)

2.1 หน่วยงาน/สถานศึกษา ต้องพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้/การฝึกอบรม โดยใช้กรอบความสามารถไปสู่การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้/การฝึกอบรม (Learning Outcome/Training Outcome) ที่สามารถวัดและถ่ายโอนได้

2.2 ความสามารถ(ทักษะ) ตามกรอบความสามารถที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิด เมื่อกำหนดกระบวนการเรียน การสอน การฝึกอบรม จะต้องวิเคราะห์จากตัวบ่งชี้พฤติกรรม ให้เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) เพื่อใช้เป็นกรอบการวัดและประเมินผลความสามารถ

2.3 ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการวัดและประเมินสามารถถ่ายโอนได้ (กรณีผู้เรียนย้ายสถานศึกษาหรือสถานที่เรียน มีการรับรองผลจากหน่วยเดิมในหน่วยใหม่ เป็นต้น)

3.1 หน่วยงาน/สถานศึกษา ต้องพัฒนาระบบการประเมินความสามารถที่เป็นรูปธรรม และจับต้องได้เพื่อให้การเรียนรู้ตามความสามารถส่งเสริมมาตรการที่เข้มงวดและถูกต้องในกระบวนการประเมินผล เพื่อให้ระบุความรู้ ทักษะ ความสามารถของนักเรียนที่วัดได้

3.2 ระบบ CBE ใช้ระบบการประเมินเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนทุกชั้นตอน ดังนั้น หน่วยงาน/สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการประเมินความสามารถที่เป็นรูปธรรม ให้ผู้เรารู้สึกเป็นธรรมชาติ ขอมรับระบบและผลการประเมินที่เกิดผลดีต่อตนเอง เช่น การประเมินคัดกรอง (PLA), การประเมินตามรูปแบบ (Formative) และ การประเมินผลสรุป (Summative)

3.3 ครู อาจารย์ นักการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ ความสามารถในด้านการประเมินผลและใช้รูปแบบต่างๆอย่างลึกซึ้ง หลากหลาย เช่น การประเมินรูปแบบ การประเมินสรุป การมอบหมายตามโครงการ เพิ่มผลงาน หรืองานสร้างสรรค์อื่นๆ ของนักเรียน

4. ผู้เรียน ใ้ รับ การ สนับสนุนการเรียนรู้ตาม เวลาและแตกต่างกันตาม ความต้องการของแต่ละ บุคคล
- 4.1 หน่วยงาน/สถานศึกษา จะจัดการให้ผู้เรียนต้องดำเนินการด้วยตนเองและ กำหนดแนวทางให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4.2 หน่วยงาน/สถานศึกษา จัดให้มีระบบการประเมินก่อนเรียน (PLA) เพื่อคัด กรองผู้เรียนตามความแตกต่างของสมรรถนะพื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคน และ
- 4.3 จัดระบบการเรียนการสอนที่รองรับสมรรถนะของผู้เรียนเหล่านั้น (หมายถึง ผู้เรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเข้าเรียนพร้อมกันทั้งแบบชั้นเรียนหรือออนไลน์
- 4.4 จัดระบบการวัดและประเมินผลตามความพร้อมของผู้เรียน (ผู้เรียนพร้อม สอบและรับการประเมินได้ตลอดเวลา)
- 4.5 จัดระบบการจบระดับการศึกษาที่ไม่พร้อมกัน (ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องจบ พร้อมกัน ใครสอบวัดและผ่านการประเมินก่อน จบก่อน เป็นต้น)
5. สร้างเสริมประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เน้น การ ประยุกต์ใช้และการสร้าง ความรู้ขึ้นนอกเหนือจากการ พัฒนาทักษะที่จำเป็นและ การจัดการ
- 5.1 การเรียนรู้ตามความสามารถจะพัฒนาความสามารถผู้เรียนในการใช้ทักษะ ความรู้หรือความสามารถกับสถานการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง (VUCA World : VUCA ย่อมาจาก ความผันผวน-volatility ความไม่แน่นอน- uncertainty ความซับซ้อน-complexity และ ความกำกวม- ambiguity อธิบายถึง สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่คงที่และคาดเดาไม่ได้)
- 5.2 หน่วยงาน/สถานศึกษา จัดหน่วยการเรียนรู้หรือสร้างเสริมประสบการณ์ที่ นอกเหนือจากการเรียนปกติทั้งแบบชั้นเรียนหรือออนไลน์ เช่น หน่วยฝึกฝน ทักษะเฉพาะ สถานฝึกงาน หรือสถานประกอบการ
- 5.3 ประสานความร่วมมือเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการ ปฏิบัติงานจริง ทั้ง ทักษะการปฏิบัติ และทักษะการจัดการ

คำถามภาพรวมสำหรับการดำเนินงานของหน่วยงาน/สถานศึกษา

1. ความสามารถ (Competencies : ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ) ที่ผู้เรียนคาดหวังจะได้รับจากรายวิชา การเรียนการสอนเพื่อการก้าวไปข้างหน้า นั้น

1.1 หน่วยงาน/สถานศึกษา จะแสวงหาการได้มาของความสามารถ(สมรรถนะ) เหล่านั้นอย่างไร

1.2 หน่วยงาน/สถานศึกษา จะกำหนดแนวทางให้นักเรียนจะต้องแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญใน ความสามารถเหล่านั้นอย่างไร

2.การประเมินความสามารถ (Competency Assessment) หน่วยงาน/สถานศึกษาจะพัฒนาระบบ อย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนจะได้รับการประเมินตามหลักเกณฑ์และแสดงความก้าวหน้าทางวิชาการในแต่ละ ความสามารถ

3.กลยุทธ์เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนทุกคนมีความเท่าเทียมกันในวัฒนธรรม โครงสร้าง และการสอน ของโรงเรียนและระบบการศึกษา หน่วยงาน/สถานศึกษามีแนวทางดำเนินการอย่างไร

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์แนวคิดจาก ความคาดหวังเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ จุดเน้น และประโยชน์ ของ การจัดการศึกษาตามความสามารถ

องค์ประกอบระบบ CBE

ความคาดหวังเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ คือ

1. การเรียนรู้ตามทักษะ -Skill -based learning
2. การเรียนรู้ตามความสามารถ-proficiency-based learning
3. การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ-mastery-based learning
4. การเรียนรู้ตามผลลัพธ์-outcome-based learning
5. การเรียนรู้ตามประสิทธิภาพ- performance-based learning
6. การศึกษาตามมาตรฐาน- standards-based education

จุดมุ่งเน้นการศึกษาตามความสามารถ คือ

1. การเรียนรู้เนื้อหา -content mastery
2. ผลลัพธ์ -outcomes
3. การประเมินที่มีความหมาย -meaningful assessments
4. ข้อเสนอแนะที่รวดเร็ว -fast feedback
5. ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล -data driven

ประโยชน์ของการเรียนรู้ตามความสามารถ คือ

1. ให้นักเรียนทำงานตามความก้าวของตัวเอง
2. ให้ครูกำหนดเป้าหมายและผลสำเร็จให้ชัดเจน
3. ให้ครูกำหนดแผนการเรียนรู้ที่จับต้องได้
๔. ให้ครูได้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้/การประเมิน ได้หลายแบบ
5. ให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา
6. ให้ใช้เทคโนโลยีได้ดีขึ้น
7. ให้นักเรียนแสดงออกถึงความสามารถของตน
8. ให้พื้นที่สำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วมและความสำเร็จ ของตน

แนวทางการดำเนินงานพัฒนาระบบ CBE

(หน่วยงาน/สถานศึกษา ควรทำอะไร)

หน่วยงาน/สถานศึกษา มีความรู้พื้นฐานและ ชัดความสามารถเหล่านี้หรือไม่ เช่น

1. กำหนดกรอบทักษะและความสามารถผู้เรียน
2. พัฒนาความเชี่ยวชาญของตนเอง
3. จัดระบบการศึกษาของตนตามผลลัพธ์ ตาม ประสิทธิภาพ และการศึกษาตามมาตรฐาน

หน่วยงาน/สถานศึกษา มีขีดความสามารถ ตอบสนองประเด็นเหล่านี้หรือไม่ เช่น

1. พัฒนาเนื้อหาและผลลัพธ์การเรียนรู้
2. พัฒนาระบบการประเมินผล
3. พัฒนาระบบข้อมูลที่ตอบสนองผู้เรียน

หน่วยงาน/สถานศึกษา มีขีดความสามารถ บริหารจัดการประเด็นเหล่านี้หรือไม่ เช่น

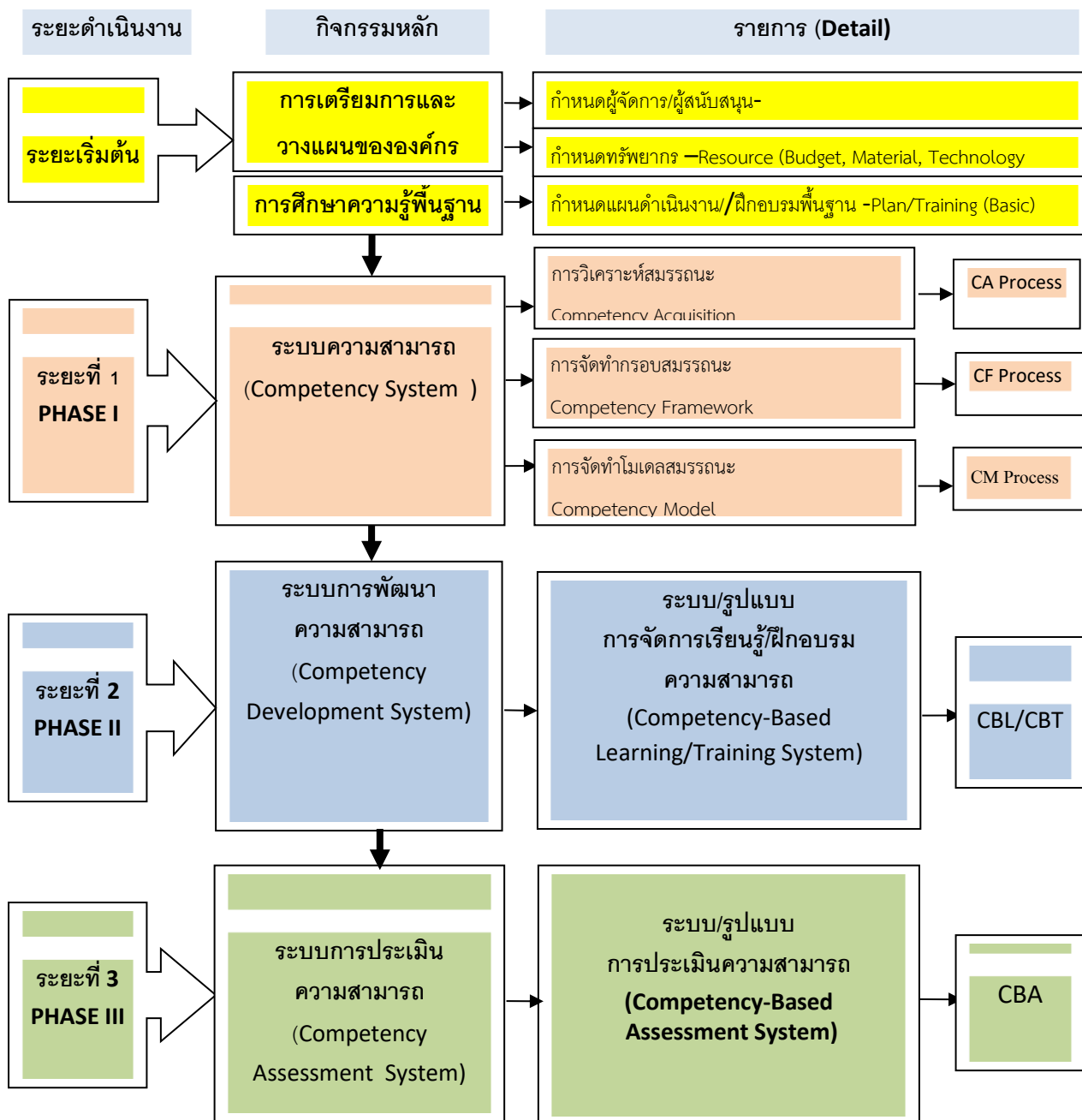
1. การกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์การเรียนรู้ ตามความสามารถ
2. การพัฒนาระบบการเรียนการสอนตาม ความสามารถ
3. การพัฒนาระบบการประเมินผลความสามารถ
4. การพัฒนาระบบสนับสนุนต่างๆ

ตอนที่ 2 แนวคิดกระบวนการจัดการศึกษาตามความสามารถ

ผู้เขียนศึกษาหลักการ แนวคิดระบบการจัดการศึกษาตามความสามารถ ทำการวิจัยและประมวลกระบวนการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดการศึกษาตามความสามารถของหน่วยงาน/สถานศึกษา (ซึ่งเป็นแนวคิดของผู้เขียน และขอรับพิศชอบต่อความบกพร่องหรือผิดพลาดทั้งหมด) ปรากฏตามแผนภูมิ ดังนี้

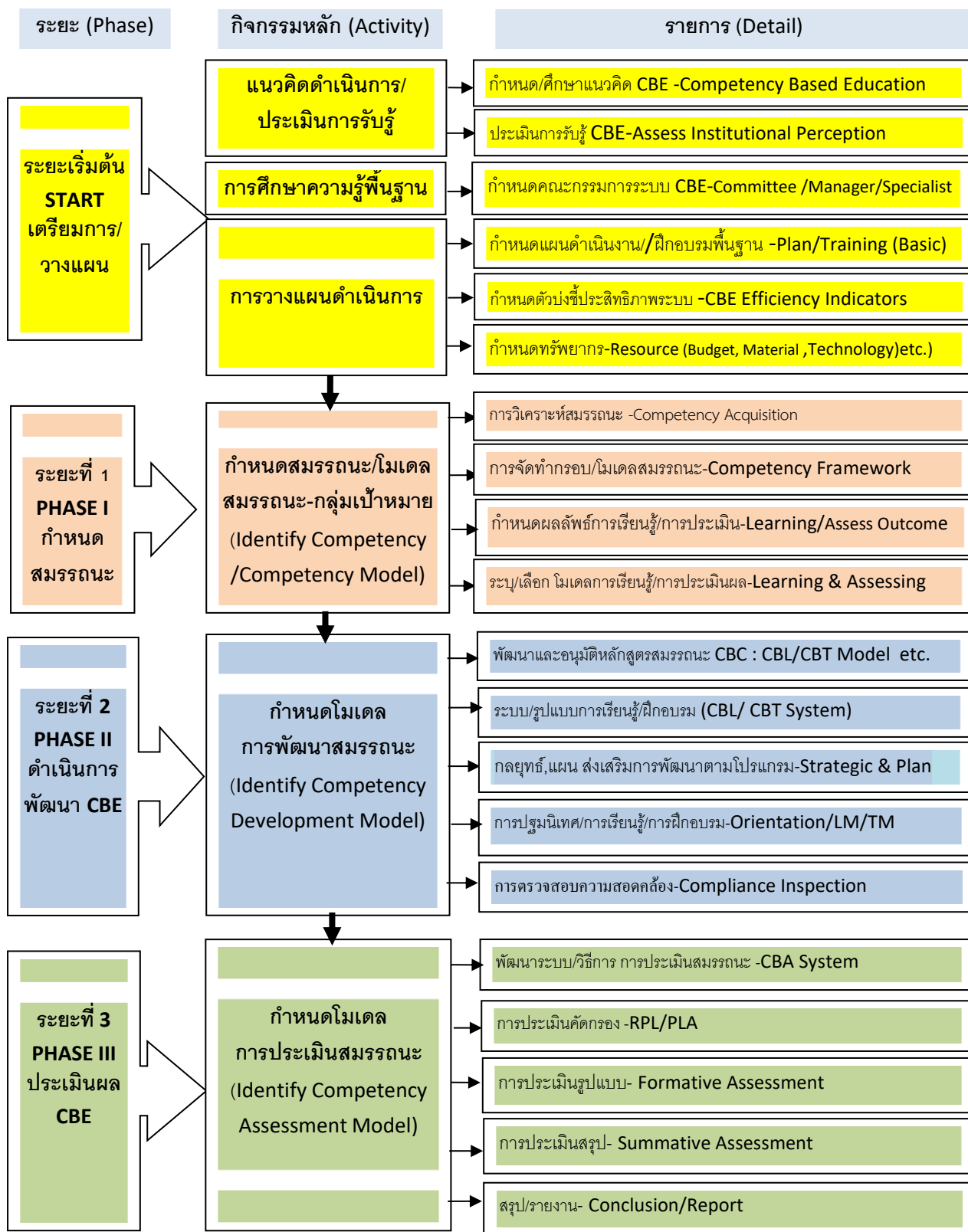
แผนภูมิกรอบแนวคิดการดำเนินงานพัฒนาระบบความสามารถ

(CONCEPTUAL FRAMEWORK : COMPETENCY-BASED EDUCATION DEVELOPMENT : CBED)

แผนภูมิกระบวนการดำเนินงานพัฒนาระบบ CBE

(IMPLEMENTATION FRAMEWORK : COMPETENCY-BASED EDUCATION SYSTEM : CBES)

SOURCE : Dr.Chatcharin : 2564

แนวทางการดำเนินงานพัฒนาระบบการศึกษาตามความสามารถ

เป็นบทบาทหรือความรับผิดชอบของหน่วยงาน/สถานศึกษา ที่ต้องแสวงหาแนวทางและกลยุทธ์ เพื่อการจัดการศึกษาตามความสามารถ ประกอบด้วย

1. สร้างวิสัยทัศน์สำหรับการจัดการศึกษาตามความสามารถ (A Vision for Competency-Based Education)
2. กำหนดความสามารถและผลลัพธ์การเรียนรู้ (Competencies and Learning Outcomes)
3. กำหนดเส้นทางไปสู่การจัดการศึกษาตามความสามารถ (A Road Map for Competency Based Education)
4. กำหนดกลยุทธ์และความสามารถในการจัดการศึกษาตามความสามารถเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ (Strategy & Competencies to support CBE and Learning)
5. แสวงหาแนวทางการประเมินความสามารถ (Competency-Based Assessment)

ข้อคิดสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษาตามความสามารถ

การศึกษาตามความสามารถ (Competency-Based Education) เกิดขึ้นตั้งแต่ในปลายปี 1990 จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่วิกฤตการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่เป็นความท้าทายหลากหลายที่ต้องเผชิญกับทิศทางการศึกษาที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สูงขึ้น ประกอบกับรูปแบบและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ปัจจุบันได้มุ่งเน้นไปที่การสนับสนุนการศึกษาตามความสามารถและมีมุมมองที่เน้นสำหรับการเรียนรู้และการสอนของนักเรียนในรูปแบบเชิงบูรณาการรวมทั้งแง่มุมของการศึกษาที่มีแนวโน้มสูงขึ้น

การพัฒนาระบบการศึกษาตามความสามารถ จะมีโอกาสเข้ามาดำเนินการในประเทศ หน่วยงาน/สถานศึกษาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ประการแรก คุณค่าของการศึกษาตามความสามารถ และข้อมูลประกอบต่างๆ จะต้องได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งจากแนวคิดการปฏิรูปของรัฐบาลที่เห็นควรยกระดับการศึกษาไปสู่สากล รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล ผู้บริหารระดับสูง (ให้ความเห็นชอบเชิงนโยบายและการสนับสนุนทรัพยากร) ผู้ขับเคลื่อนและให้บริการ (สถาบันและหน่วยงานทางการศึกษาให้การรับรอง) ดำเนินการนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่ตามความสามารถมาใช้นับเป็นความท้าทายพื้นฐาน สถานประกอบการและภาคการผลิตอื่น ๆ รับรู้และต้องการความรู้ ทักษะและความสามารถที่ได้จากสถานศึกษาและสถานที่ทำงานมาใช้ประโยชน์ จะกลายเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติทั้งในที่ทำงานหรือระหว่างการประชุมอาชีพ การจัดการศึกษาตามความสามารถของหน่วยงาน สถาบัน ทางการศึกษาต่างๆ ในทางวิชาการยังคงต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้คำปรึกษา โค้ชและผู้สอนในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาระบบ หลักสูตรที่หลากหลายตามสภาพแวดล้อมดังกล่าวที่อาจไม่ใช่หลักสูตรที่มีการบรรยายในห้องเรียนแบบดั้งเดิม ห้องปฏิบัติการ และหลักสูตรออนไลน์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการฝึกงานและกิจกรรมที่เน้น โครงการเป็นสำคัญ ประการที่สอง ทิศทางและแนวโน้มการดำเนินการจัดการศึกษาตามความสามารถของโลกย่อมเป็นกระแสผลักดันให้เกิด

ความรับผิดชอบของระดับต่างๆ ตั้งแต่รัฐบาล ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องทั้งทางการศึกษาและภาคส่วนต่างๆที่จะใช้ผลจากการจัดการศึกษาตามความสามารถเป็นดัชนีบ่งชี้ความสามารถของประเทศ ดังนั้น แนวนโยบายการปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการศึกษาจากระบบแบบดั้งเดิม (Tradition Education) มาเป็นระบบการศึกษาความสามารถ (Competency-Based Education) จึงต้องมีความชัดเจน ผลักดันและมุ่งมั่นให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริง ผู้ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามความสามารถระดับการศึกษาต่างๆ มีทิศทางการพัฒนาผู้เรียนชัดเจนเป็นระบบ ทั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จที่จะทำให้การจัดการศึกษาตามความสามารถบรรลุเป้าหมายได้นอกจากการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาตามความสามารถที่มีประสิทธิภาพแล้ว การพัฒนาขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ที่ดำเนินงานจึงมีความสำคัญและจำเป็นขั้นสูงโดยต้องมีระบบการพัฒนาขีดความสามารถของผู้บริหาร นักการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความสามารถจัดการศึกษาตามความสามารถตามระดับการศึกษาที่ตนรับผิดชอบอยู่ ในภาพรวมของประเทศ หากการจัดการศึกษาตามความสามารถยังเป็นไปแบบไร้ระบบและทิศทางที่ชัดเจน ความคาดหวังในการพัฒนาการศึกษาให้ก้าวทันหรือทัดเทียมกับอารยะประเทศ มันคงไม่ใช่แค่แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์เท่านั้น แต่มันดูริบหรี่และเลือนรางจริงๆ

.....